

Den svenska evangelieboken 1983

Förnyelsen av den svenska evangelieboken har på ett märkligt sätt blivit en reform i det fördolda. Medan den nya bibelöversättningen diskuteras i varenda stuga och medan psalmkommittén fått känslorna att svalla på varje kultursida, har den nya evangelieboken smugit in under tystnad. Ändå kan evangelieboken liknas vid ett roder för svenska kyrkans, och även många frikyrkors, gudstjänstliv. Det som styr kyrkans gudstjänster är nämligen de bibeltexter som läses söndag efter söndag under kyrkoåret. Det är efter dem predikan utformas och psalmer sätts. Det är deras budskap gudstjänsten skall förmedla. Urvalet och utformningen av gudstjänsternas bibelläsningar är på lång sikt bestämmande för de kristnas tro i det här landet.

Evangelieboken har också betydelse utanför gudstjänstlivet, för den enskilda läsningen. Den utgör en förträfflig antologi med de vackraste, kraftfullaste och mest uppbyggliga bibeltexter och böner. Den är en påminnelse om församlingslivet och en inspiration att leva i kyrkoåret. Den är ett gemenskapsband med kristna i andra samfund världen över, eftersom kyrkoåret och dess huvudtexter i stort sett är gemensam egendom. Genom urvalet av texter för varje helgdag är den en förnämlig vägvisare genom frälsningshistorien. En reform av evangelieboken är alltså ingen liten sak.

Den hittills gällande evangelieboken fastställdes 1942. Skälen till att den måste revideras är följande.

1. Högmässans förnyelse. 1968 års kyrkohandboks-kommitté lade 1974 fram förslag till en delvis ny läsordning i högmässan. Kommittén framhöll att den då gällande ordningen, enligt vilken två år av tre en evangelietext lästes som

dagens evangelium från altaret och en annan evangelietext lästes som predikotext från predikostolen, inte var tillfredsställande. Istället föreslog man att under andra och tredje årgången högmässotexten skulle få läsas som evangelium från altaret. I 1976 års gudstjänstordning fastställdes den ordningen med undantag för vissa angivna dagar, då första årgångens evangelium alltid skulle läsas. Möjlighet lämnades också att använda andra och tredje årgångens aftonsångstext som epistel på motsvarande sätt. Därmed uppstod emellertid vissa problem. Aftonsångstexterna var ibland väl långa för att läsas som epistel i en högmässa. Kollektbönerna anknöt ibland till evangelietexter som inte skulle läsas mer än ett år av tre osv. Redan sådana otympligheter gjorde en översyn önskvärd. Viktigare var nog nästa punkt.

2. Gamla testamentets återkomst. Efter andra världskriget har Gamla testamentet tilldragit sig allt större uppmärksamhet inom teologin och i kyrkorna. Behovet att aktualisera skapelsetanken med dess konsekvenser för människosyn och miljösyn har upplevts allt större. Både inom den romersk-katolska kyrkan och den anglikanska kyrkan har gammaltestamentliga läsningar införts i mässordningen. Svenska kyrkan erhöll 1970 en serie gammaltestamentliga texter att användas som alternativa predikotexter. Kyrkohandboks-kommittén föreslog 1974 fakultativ gammaltestamentlig läsning i högmässan. Två preliminära serier gammaltestamentliga texter lades fram, som av 1975 års allmänna kyrkomöte koncentrerades till en. Dessa provisorier påkallade givetvis en översyn av hela evangelieboken. Därtill kom ytterligare en sak.

3. Det internationella arbetet på kyrkoårets

struktur. I den s. k. nordiska perikopkommittén hade länge bedrivits ett arbete med kyrkoåret och dess perikoper. Arbetet resulterade i ett förslag till två textserier med gammaltestamentlig text, epistel och evangelium. 1960 hade romersk-katolska kyrkan fått ett nytt lektionarium. Anglikanska kyrkan hade också successivt förnyat sitt perikopsystem. Vid 1975 års kyrkomöte togs detta internationella arbete upp i en motion av biskop Sven Silén m. fl., som bland annat föreslog att en arbetsgrupp skulle gå vidare med det förslag som Liturgiska nämnden färdigställt. Kyrkomötet beslöt anhålla hos regeringen att så skulle ske. Under tiden pågick på annat håll ett arbete som också skulle få konsekvenser för evangelieboken.

4. Den nya bibelöversättningen. 1981 lade Bibelkommissionen efter åtta års arbete fram sin översättning av Nya testamentet. Översättningen godkändes för bruk vid svenska kyrkans gudstjänster. Därmed uppstod ett behov av att ge ut en evangeliebok med den nya översättningen och att därvid åtminstone se över perikopernas ingresser och avslutningar.

Hur har arbetet på den nya evangelieboken tillgått? 1976 tillsattes inom kyrkohandbokskommittén en arbetsgrupp bestående av Per-Olov Ahrén, Torsten Andersson, Pehr Edwall, Britt G. Hallqvist, Edvin Larsson och Lars-Gösta Stensson. Gruppens betänkande, Svenska kyrkans gudstjänst, band 4, Evangelieboken (SOU 1979:12) gick ut på remiss till ett stort antal kyrkliga, frikyrkliga, ekumeniska och samhällsliga organ, dock ej till församlingar. Med ledning av remissvaren utarbetade en arbetsgrupp inom kommundepartementet (Per-Olov Ahrén, Pehr Edwall, Göran Göransson, Lars-Gösta Stensson) ett nytt förslag (Ny evangeliebok, Ds Kn 1981:14) som av regeringen överlämnades till 1982 års allmänna kyrkomöte. Kyrkomötet antog departementsgruppens förslag med några smärre justeringar och skickade det sedan till regeringen för fastställande.

Under tiden ändrades reglerna för antagande av kyrkliga böcker. Regeringen skickade därför

tillbaka förslaget till kyrkomötet, och i mars 1983 fick det nya kyrkomötet självt fastställa evangelieboken i färdigredigerat skick. Första söndagen i advent 1983 togs evangelieboken i bruk i svenska kyrkan.

På vad sätt skiljer sig nu den nya evangelieboken från den gamla? Först och främst skall man nog säga, att den nya evangelieboken väsentligen bygger på den gamla. Kyrkoårets struktur är praktiskt taget oförändrad. Det är ingalunda självklart. Under arbetets gång har flera mer eller mindre radikala nydaningsförslag diskuterats. En idé gick ut på att söndagarnas olika ämnen skulle slopas och att man i stället skulle läsa ett evangelium från början till slut söndag efter söndag. Dock skulle jul och påsk och dess förberedelsestider behållas. Tanken att vid gudstjänsterna läsa bibelns böcker i följd (*lectio continua*) förfäktades redan av Olaus Petri, men har aldrig slagit igenom i svenska kyrkan. Däremot har den romersk-katolska kyrkan infört läsning i följd under trettondedagstiden och trefaldighetstiden. Ena året läser man Matteus, andra året Markus, tredje året Lukas. Johannes kommer till tals under påsktiden och används också för att fylla ut Markusevangeliet.

Ett annat förslag som fanns med in i det sista var att septuagesima och sexagesima skulle ersättas av söndagar efter trettondedagen. Kyrkomötet 1983 beslöt dock att behålla dessa egendomliga och kanske fantasieggande namn i kyrkoåret. Bland annat anfördes historiska skäl; den s. k. förfastan fanns med redan på Gregorius den stores tid.

Överhuvud har även den nya evangelieboken på ett förvånande sätt lyckats bevara den gamla serien av kyrkoårsperikoper, med rötter långt ner i medeltiden. I slutet av Karl XII:s bibel 1703 finns de då brukade evangelierna och epistlarna förtecknade. Den listan är praktiskt taget lika med den traditionella, medeltida perikoplistan. Om man jämför 1703 års evangelier med den nya evangelieboken kan man göra följande observationer. Åtta evangelietexter har försvunnit. Två av dessa, Mark. 8:1–9 och Mark. 16:14–20,

saknas även i 1942 års evangeliebok. Av de övriga sex har tre parallelltexter som tagits in i stället. Återstår endast tre (Joh. 1:19–28; Luk. 14:1–11 och Matt. 24:15–28) som alltså har spårlöst försvunnit genom den nya evangelieboken. Ett tiotal evangelietexter har flyttats från en söndag till en annan. Det kan förefalla mycket, men omflyttningarna rör sig i allmänhet inom samma kyrkoårstid. Som exempel kan nämnas att de traditionella evangelierna på söndagen efter nyår (Matt. 3:13–17) och första söndagen efter trettondedagen (Luk. 2:42–52) har bytt plats. En medeltida besökare skulle känna sig rätt väl hemma även i den nya svenska evangelieboken.

I förhållande till det hittills gällande kyrkoåret finns dock ett par nyheter. De fyra böndagarna försvinner i deras gamla form. Tacksägelsedagen finns kvar men firas alltid samma dag, andra söndagen i oktober, och har fasta texter precis som andra söndagar. Böndagsplakatet som lästes upp varje nyårsdag och som angav böndagarnas datum och texter, kommer därför att upphöra. Men kanske tar ärkebiskopen chansen att ändå skicka en hälsning till landets församlingar.

Beträffande reformationsdagen blev det dramatik i kyrkomötet i våras. Evangelisationsutskottet hade föreslagit att reformationsdagen skulle försvinna helt och hänvisade till att ämnen och texter som står reformationens budskap nära finns spridda över hela kyrkoåret. "Den nya evangelieboken ger rika möjligheter till reformatorisk förkunnelse året om", skrev utskottet. Men en ung delegat, Stefan Martinsson från Göteborg, begärde ordet i plenum och föreslog att sexagesima, ordets söndag, skulle få heta "reformations-söndagen" som andra namn. Därmed skulle man undvika, menade han, att de mer konservativa delarna av kyrkan fick känslan av att vara undanskuffade. Nu inträffade det märkliga att ombud efter ombud reste sig upp och instämde i Stefan Martinssons yttrande. Han fick bifall från alla läger, tvärsöver de gränser som kyrkopolitik och fromhetsinriktningar drar upp. Martinssons förslag gick igenom, vilket kan ses

som ett vackert exempel på ombudens obundenhet och vilja till generositet mot kyrkliga minoriteter. När beslutet tagits, stämde en grupp ombud spontant upp "Vår Gud är oss en väldig borg", en demonstration som snabbt och kallt klubbades ner av kyrkomötets sittande ordförande, Stina Eliasson.

Den andra lilla förändringen av kyrkoåret är att dagen efter Alla helgons dag, som ju är en lördag, blir en särskild helgdag med ett fast firningsämne. Dagen heter helt enkelt söndagen efter Alla helgons dag och dess ämne är "Vårt eviga hopp". 1984 blir dess evangelium Luk. 20:37–38, där det bl. a. står: "Gud är inte en Gud för döda utan för levande, ty för honom är alla levande". Är inte det ett fint ord att utgå från vid gudstjänster till de dödas minne? Sådana gudstjänster kan numera alltid med fördel förläggas till söndagen i allhelgonahelgen.

De stora nyheterna i evangelieboken berör alltså inte kyrkoårets struktur. Viktigare på sikt är valet av översättning och införandet av tre årgångar gammaltestamentliga läsningar.

I den nya evangelieboken återges Nya testamentets texter i bibelkommissionens översättning (NT 81). De gammaltestamentliga texterna återges enligt den av Svenska bibelsällskapet föranstaltade varsamma språkliga revisionen av 1917 års kyrkobibel. Vid 1982 års allmänna kyrkomöte diskuterades livligt valet av översättning. Några ombud önskade en kyrklig revision av NT 81 innan den antogs för den nya evangelieboken, men kyrkomötet gick inte på den linjen. Och i år, 1983, var det självklart att den nya översättningen skulle användas. Dock beslöt kyrkomötet att om kyrkorådet och kyrkoherden, efter samråd med övriga i pastoratet tjänstgörande präster, är överens därom, får översättningen i 1917 års kyrkobibel användas i stället för den i evangelieboken intagna översättningen. Så länge 1917 års översättning har ställning som kyrkobibel är det rimligt att en sådan övergångsbestämmelse finns. Förmodligen kommer den endast att användas i undantagsfall.

Frågan om en kyrklig revision av Bibelkom-

missionens översättning har emellertid inte för-
lorat sin aktualitet. Gunnell Vallquist tog upp frå-
gan vid det kristna riksmötet i Jönköping augusti
1983 och har även uttryckt sin uppfattning i Ex-
pressen och i Kyrkans tidning. Det finns därför
anledning att reflektera litet över vad en sådan
revision skulle innebära. Det är här viktigt vilka
utgångspunkter man har. Utifrån exegetiska och
stilistiska utgångspunkter är det rimligt att tänka
sig en lätt översyn av NT 81, när också Gamla
testamentet översatts av Bibelkommissionen.
Om det skulle visa sig att Bibelkommissionen
gjort ett direkt översättningsfel (det har såvitt
jag vet ännu inte visats), bör detta rättas till. Om
det svenska språket har utvecklats under mel-
lantiden, kan också det medföra befogade juste-
ringar. Det är t. ex. möjligt att genitivformen
Jesu vid 90-talets början har försvunnit till för-
mån för formen Jesus. Det är också möjligt att
stavningen av de bibliska namnen behöver ses
över. Likaså kan man tänka sig att det liturgiska
bruket av vissa kända texter (t. ex. barnevan-
geliets och missionsbefallningen) ger anledning till
smärre stilistiska ändringar. På den nivån är det
rimligt med en varsam revision. En helt annan
sak är det att utifrån dogmatiska eller kyrkligt
traditionella utgångspunkter revidera Bibelkom-
missionens version. För en katolik kan detta te
sig naturligt på grund av den katolska synen på
förhållandet mellan skrift och tradition. För en
evangelisk luthersk kristen är det däremot en
tillgång att översättningen inte är dogmatiskt fär-
gad utan återger grundtextens innehåll så klart
som möjligt, utan sidoblickar på hur texterna
tolkats under de mellanliggande seklerna. En re-
vision från kyrkligt dogmatiska utgångspunkter
strider mot den reformatoriska skriftprincipen.

För första gången i Sverige får vi i evange-
lieboken tre fullständiga årgångar gammaltesta-
mentliga texter. Meningen är att de skall använ-
das, också i församlingar där man har kvar 1942
års handbok. I den kungörelse om evangeliebo-
ken som kyrkomötet antog står det: "I högmässa
eller motsvarande gudstjänst läses tre texter.
Där 1942 års högmässaordning används, läses

den gammaltestamentliga texten och episteln fö-
re gradualpsalmen." Det innebär att Gamla tes-
tamentet nu har fått en fast plats i svenska kyr-
kans gudstjänster.

I den nyss nämnda kungörelsen står också:
"Predikan utgår från en eller flera av de lästa
texterna." Denna anvisning torde innebära en
liturgihistorisk nyhet. Den kan ses som en mar-
kering av ståndpunkten att predikan inte är allde-
les detsamma som textutläggning. Predikan är
en vidare genre. Den kan utgå från en kombina-
tion av bibelord, den kan leda åhöraren genom
bibelns olika böcker fram till det som är bibelns
centrala angelägenhet, Guds kärlek genom Jesus
Kristus. Särskilt när det gäller de gammaltesta-
mentliga texterna är, menar jag, denna marke-
ring viktig. Det är inte prästens uppgift att för-
kunna en gammaltestamentlig gudsbild eller etik.
Den kristna församlingen har tagit emot Gamla
testamentet ur Jesu hand. Det kallas just Gamla
testamentet därför att det också finns ett nytt.
Därför bör predikanten ha ett frälsningshisto-
riskt perspektiv när han utlägger Gamla testa-
mentet och gärna anknyta till dagens nytesta-
mentliga texter.

Som utskottssekreterare vid de två senaste
kyrkomötena har jag fått vara med om de sista
skedena i arbetet på den nya evangelieboken. En
del episoder minns jag gärna. Under 1982 års
allmänna kyrkomöte lades ett stort arbete ner på
de s. k. evangeliebönerna. Det är de böner som i
1942 års evangeliebok står efter varje söndags
texter och som ibland används efter predikan
eller under veckans andakter. Kyrkomötesom-
budet Marian Ågren från Umeå fick i uppdrag att
bättre anpassa bönerna till den nya översättning-
en. Hon arbetade intensivt och skickligt med
bönerna men lyckades inte få kyrkomötet med
sig. Att skriva böner är lika svårt som att skriva
dikter, och dikter skrivs nog inte under kyrko-
mötesförhandlingar. Det krävs en mer meditativ
miljö för att resultatet skall bli bra.

Mellan kyrkomötena pågick arbetet med redi-
gering av evangelieboken. Sommaren 1982
offrade Ingegerd Rundkvist i Lilla Harrie sin se-

mester på att klippa ut alla bibeltexter och klistra upp dem på manuskriptpapper. Det rörde sig om bortåt 600 texter. Jag bad få slippa se på när biblarna klipptes sönder. Samtidigt satt Lars-Gösta Stensson i en stuga i Småland och funderade på hur textingresserna skulle se ut. Tillsammans jagade vi tryckfel, inkonsekvenser och misstag. Det var ganska fascinerande att se den nya evangelieboken växa fram inför sina ögon.

Vid 1983 års kyrkomöte fick evangelisationsutskottet plötsligt klart för sig att det inför plenum måste presentera ett fullständigt och felfritt manus till den nya evangelieboken. Det som förelåg var ett ganska bristfälligt första korrektur

byggt på kyrkohandbokskommitténs förslag. Det fanns ingen möjlighet i världen att den stackars sekreteraren skulle hinna detaljgranska det omfångsrika korrekturet. Vad göra? Hela utskottet med suppleanter och biskopar ställde upp och offrade några nätter på korrekturläsning. Inte minst tack vare utskottets ordförande, Per Blomquist, kunde utskottet genomföra sina uppgifter med verklig arbetsglädje.

Förhoppningsvis kommer också församlingarna att ta emot den nya evangelieboken med glädje.

Göran Forkman
1983-11-20